

PM om förändrade skatter på livsmedel och effekter på folkhälsan

Mervärdesskatten på livsmedel ska tillfälligt sänkas för att stärka hushållens köpkraft och stimulera ekonomin¹. Detta PM syftar till att illustrera olika möjligheter för att i framtiden använda skatter på livsmedel för att förbättra folkhälsan, vilket är särskilt relevant som underlag för diskussion om hur livsmedelsskatter bör utformas när den tillfälliga momssänkningen upphör den 31 december 2027.

Ohälsosamma matvanor är i dag den största riskfaktorn för förtida död i Sverige – större än både rökning och alkohol.² Även allt fler barn drabbas av matrelaterad ohälsa. Bland 11–15-åringar har exempelvis andelen barn med obesitas mer än fördubblats sedan millennieskiftet.³

Den nuvarande livsmedelsmomsen på 12 procent innebär en subvention jämfört med standardmomsen på 25 procent som gäller för de flesta andra varor. Detta innebär att även ohälsosamma livsmedel subventioneras, vilket inte bara leder till personligt lidande och försämrad folkhälsa utan även till ökade samhällskostnader för sjukvård och produktionsbortfall.

Att använda skatter och subventioner är enligt forskningen ett effektivt sätt att främja hälsosamma och hållbara matvanor⁴, och det rekommenderas av bland andra WHO⁵ och EU:s vetenskapliga råd⁶. Det används idag för att minska konsumtionen av sockersötad läsk i över 100 länder.⁷ Vi har nyligen publicerat forskning baserat på svenska förhållanden som visar hur skatter och subventioner på livsmedel kan användas som verktyg för att uppnå både folkhälso- och miljömål. Resultaten presenteras i en vetenskaplig artikel⁸ samt i rapporten [Matskatteväxling – en god idé?](#)⁹ (rapporten bifogas i sin helhet till detta PM). De aktuella forskningsresultaten möjliggör en analys av den generella momssänkningen på livsmedel samt ett förenklat exempel där momsen differentieras mellan olika livsmedelskategorier. I rapporten diskuteras även möjligheten att införa punktskatter och hur klimatmål kan integreras i utformningen av livsmedelsskatter. Analyserna i detta PM baseras på våra egna data (se [Matskatteväxling – en god idé?](#)).

Generell momssänkning på livsmedel

Vår analys i tabell 1 visar att den generella sänkningen av livsmedelsmomsen i genomsnitt förväntas minska livsmedelskostnaderna med cirka 2 200 kronor per person och helår (gäller 2026/2027, och under förutsättning att handeln överför hela sänkningen till konsumenterna. Den minskade skatteintäkten från livsmedel beräknas baserat på vår data till cirka 24 miljarder kronor per år, vilket är något högre än Finansdepartementets uppskattning på 21 miljarder kronor¹⁰.

Tabellen visar också hur kostnaden för konsumenten och skatteintäkterna, uppdelat på livsmedelsgrupper, förändras av en generell halvering av momsen. Cirka 18 procent (4,4 miljarder kronor) av den minskade skatteintäkten kommer från den sänkta skatten på godis, chips och sockersötad läsk, och ungefär lika mycket kommer från frukt och grönsaker. En ytterligare sänkning

av matmomsen innebär alltså en ytterligare betydande subvention på livsmedel som orsakar stor ohälsa och betydande samhällskostnader.

Tabell 1. Generell halvering av momsen på livsmedel. SEK per år.

	Kostnad (per person vid 12% moms)	Ny moms	Ändrad kostnad	Skatteintäkt (mdr)
Godis, chips och sockersötad läsk	7 471	6%	-400	-4,4
Frukt och grönsaker	6 730	6%	-361	-4,0
Övriga livsmedel	27 134	6%	-1 454	-16,0
Totalt	41 334		-2 216	-24,4

Förenklat exempel på momsdifferentiering

För att illustrera möjligheterna med differentierad moms har ett exempel tagits fram. Här appliceras en högre och en lägre moms på vissa livsmedelskategorier baserat på de svenska kostråden.¹¹ De svenska kostråden grundar sig på en bred och systematisk analys av forskningsläget i form av de nordiska näringsrekommendationerna¹², vilket utgör ett robust vetenskapligt underlag för att bedöma vilka livsmedel som bidrar till god folkhälsa. De svenska kostråden är helt i linje med andra rekommendationer som till exempel från WHO.¹³

För att inte offentliga medel ska användas för att subventionera ohälsosamma livsmedel appliceras i nedanstående exempel standardmoms (25 %) på livsmedel vars konsumtion av folkhälsoskäl bör minska. Vi kallar kategorin för *Snacks och sockersötad läsk* och den innefattar konfektyr, choklad, chips, salta snacks, bakverk samt sockersötad läsk och öl som säljs i livsmedelsbutiker.

EU:s nya momsdirektiv tillåter noll procent i moms på några varor, t ex om de är särskilt gynnsamma för folkhälsan. I nedanstående exempel appliceras detta på frukt och grönsaker (inklusive rotfrukter och baljväxter). För övriga livsmedel appliceras 6 % i moms.

Beräkningarna nedan visar att konsumenternas matkostnader, bortsett från godis, chips och sockersötad läsk, skulle bli cirka 2 200 kronor lägre än i dag. Det motsvarar ungefär den minskning av de totala livsmedelskostnaderna som förväntas vid den aviserade generella halveringen av momsen på livsmedel. Konsumenternas kostnader för godis, chips och sockersötad läsk skulle däremot, vid oförändrad konsumtion, öka med drygt 800 kronor.

De minskade skatteintäkterna uppgår till 14,4 miljarder kronor, vilket är 40 % lägre än vid en generell momssänkning. Observera att dessa siffror gäller under förutsättning att handeln överför hela sänkningen till konsumenterna. En alternativ modell av momsdifferentiering vore att ha 12 % moms för kategorin övriga livsmedel. Detta skulle i stort sett göra att det blir kostnadsneutralt för både konsument och stat jämfört med dagens situation med 12% moms på alla livsmedel.

Tabell 2. Differentierad moms på livsmedel – exempel. SEK per år

	Kostnad (per person vid 12% moms)	Ny moms	Ändrad kostnad	Skatteintäkt (mdr)
Godis, chips och sockersötad läsk	7 471	25%	+867	+9,5
Frukt och grönsaker	6 730	0%	-720	-7,9
Övriga livsmedel	27 134	6%	-1 454	-16,0
Totalt	41 334		-1 307	-14,4

Folkkhälsoeffekter

Tabellen ovan omfattar inte de förändringar i konsumtionsmönster som momsdifferentieringen förväntas medföra. Resultaten från forskningen är dock entydig avseende att förändrade prisrelationer mellan olika kategorier av livsmedel påverkar människors köpbeteende och matvanor. Vi köper generellt något mindre av det som blir dyrare och något mer av det som blir billigare. Hur stora dessa effekter är kan beräknas baserat på data om hur försäljning och priser förändras över tid. Sådana så kallade priselasticiteter redovisas i rapporten [Matskatteväxling – en god idé?](#). Där framgår exempelvis att om momsen helt tas bort på frukt, grönsaker, rotfrukter och baljväxter så beräknas konsumtionen av dessa livsmedel att öka med cirka 9,6 kg per person och år, motsvarande en ökning på 7,6 % (sid 49). Motsvarande analys av ett skattepaket som till exempel också omfattar standardmoms på snack och sockersötad läsk skulle kunna göras i en fördjupad utredning. En sådan analys skulle ge mer exakta beräkningar av effekterna för hushåll och stat samt möjliggöra skattningar av hälsoeffekten.

Administrativa aspekter

Även om en differentiering av momsen kan motiveras av samhällsekonomiska skäl behöver de administrativa aspekterna beaktas. Administrativa system inom både företag och myndigheter behöver anpassas. Detta gäller även den generella momssänkning på livsmedel som införs i april 2026, där sänkningen gäller för livsmedel som säljs separat men inte för färdiglagad mat som säljs för avhämtning. Företag som erbjuder båda dessa kategorier behöver därför ha system som kan hantera ytterligare en skattesats.

Dagligvaruhandeln har i dag system för att hantera tre olika momssatser: 12 procent för livsmedel, 6 procent för tidningar och 25 procent för övriga varor. En differentiering av momsen på livsmedel enligt ovanstående modell skulle innebära både en ny momssats (0 procent) och att olika livsmedelskategorier skulle beskattas med olika nivåer. Skatteverket skulle behöva utveckla nya regelverk, och dagligvaruhandeln skulle behöva anpassa sina administrativa system för att kunna hantera de förändrade momsreglerna. Detta skulle ta en del tid och resurser i anspråk. Det ovan nämnda förenklade exemplet på momsdifferentiering omfattar främst tydligt avgränsade varukategorier, såsom frukt och grönsaker. Hälsoeffekten skulle dock kunna bli betydligt större om fler varor omfattades av momsundantaget, till exempel nyckelhålmärkta produkter som karakteriseras av en låg halt av socker, salt och mättat fett och en hög halt av fullkorn och fibrer helt i linje med näringsrekommendationerna.¹⁴

Mer effektiva livsmedelsskatter

Även om en momsdifferentiering skulle kunna bidra till att främja folkhälsan jämfört med en enhetlig moms på alla livsmedel, kan effektiviteten öka avsevärt om den kombineras med punktskatter. Punktskatter är skatter per liter, kilo eller enhet, och tillämpas redan i dag på bland annat drivmedel, tobak och alkohol. I många länder används punktskatt på sockersötade drycker, där producenter och importörer betalar skatt baserat på dryckens sockerinhåll. Detta skapar incitament för producenterna att minska sockerhalten. Ett tydligt exempel är Storbritannien, där införandet av en punktskatt på sockersötade drycker ledde till att Coca-Cola halverade sockerhalten i Sprite jämfört med den variant som säljs i Sverige¹⁵. Punktskatter är generellt mer effektiva än momshöjningar, eftersom de påverkar både producenternas och konsumenternas beteende. Att införa en punktskatt på socker enbart i sötade drycker är dessutom avsevärt mindre komplext än att tillämpa den även på livsmedel i fast form.

Livsmedelsskatter kan utformas så att de inte enbart bidrar till att uppnå folkhälsomål, utan även till att minska livsmedelskonsumtionens klimatpåverkan. Motivet för detta är att klimatpåverkan från svenskarnas livsmedelskonsumtion är ungefär dubbelt så stor som de direkta utsläppen från hela den svenska personbilstrafiken.¹⁶ För att minska utsläppen i linje med de globala klimatmålen krävs både tekniska förbättringar inom produktionen och förändrade kostvanor.¹⁷

Sveriges officiella kostråd rekommenderar en minskad konsumtion av rött kött. Detta är främst rekommenderat av hälsoskäl, men det ligger även i linje med ambitionen att minska klimatbelastningen från matkonsumtion. Våra analyser omfattar därför förslag om punktskatter på rött kött. Att i stället höja momsen på rött kött vore mindre effektivt, eftersom det skulle drabba mer hållbart producerat kött som ofta har ett högre pris. Punktskatter belastar importerade livsmedel med samma belopp per kilogram som inhemskt producerade livsmedel. Det procentuella påslaget blir dock i genomsnitt något högre för importerat kött, eftersom det vanligtvis har ett lägre pris än inhemskt producerat kött.

Ett av de skattepaket som analyseras i rapporten Matskatteväxling är en kombination av punktskatter och momssänkningar. Resultaten indikerar att det skulle kunna förebygga omkring 700 dödsfall per år bland personer under 70 år, samtidigt som klimatavtrycket från svenskarnas matkonsumtion skulle minska med motsvarande cirka åtta procent av utsläppen från den samlade svenska personbilstrafiken.

Sammanfattningsvis visar detta PM att skatter på livsmedel kan utformas på flera olika sätt för att främja både folkhälsa och hållbarhet. Förhoppningen är att det ska bidra som ett kunskapsunderlag i den fortsatta diskussionen om framtida utformning av livsmedelsskatter.

Jörgen Larsson, Chalmers tekniska högskola

Elin Rööf, Sveriges lantbruksuniversitet

Liselotte Schäfer Elinder, Karolinska institutet

Emma Ejelöv, Chalmers tekniska högskola

Sarah Säll, Sveriges lantbruksuniversitet

-
- ¹ <https://www.regeringen.se/remisser/2025/09/remiss-av-promemorian-tillfalligt-sankt-mervardesskatt-pa-livsmedel/>
- ² Global Burden of Disease 2021. Resultat för Sverige <https://www.healthdata.org/research-analysis/gbd>
- ³ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/mat-fysisk-aktivitet-overvikt-och-obesitas/overvikt-och-obesitas/statistik-om-overvikt-och-obesitas/statistik-om-overvikt-och-obesitas-hos-barn-11-15-ar/>
- ⁴ <https://www.nature.com/articles/s43016-024-01097-5>
- ⁵ <https://cancer-code-europe.iarc.who.int/>
- ⁶ <https://scientificadvice.eu/advice/towards-sustainable-food-consumption/>
- ⁷ <https://www.obesityevidencehub.org.au/collections/prevention/countries-that-have-implemented-taxes-on-sugar-sweetened-beverages-ssbs>
- ⁸ [Cost-neutral food tax reforms for healthier and more sustainable diets](#)
- ⁹ [Matskatteväxling – En god idé?](#)
- ¹⁰ <https://www.regeringen.se/contentassets/2d0bba9eb0d04b29a84dbf246fd206f2/tillfalligt-sankt-mervardesskatt-pa-livsmedel.pdf>
- ¹¹ <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/kostrad/kostrad-vuxna/>
- ¹² https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/kostrad/naringsrekommendationer/#F%C3%B6rdjupning_om_NNR_2023
- ¹³ <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/healthy-diet>
- ¹⁴ <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/nyckelhalet/>
- ¹⁵ <https://www.beveragedaily.com/Article/2018/09/11/Coca-Cola-assesses-sugar-tax-impact-UK-and-South-Africa>
- ¹⁶ Källa mat: [SLU Future Food](#). Källa personbilar: [Naturvårdsverket](#).
- ¹⁷ [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(25\)01201-2/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(25)01201-2/fulltext)